Demir DRAGNEV
Ion Valer XENOFONTOV

PAVEL SOVETOV (1927–1991) : UN JURIST ÎNTRE ISTORICI

Doctor habilitat în istorie, profesor universitar (în domeniul statului şi dreptului), membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a RSS Moldoveneşti Pavel Sovetov s-a înscris în istoriografia a două ştiinţe umanistice: istoria şi dreptul, ca un notoriu savant şi pedagog, cu viziuni ştiinţifice proprii, aflate în continuă perfecţionare.

Capacitatea de a pătrunde în esenţa diferitor procese, fapte şi evenimente din epoci insuficient cunoscute, era determinată de acumularea constantă a noilor cunoştinţe, parcurgând până la acel moment, care era permisibil în anturajul în care activa şi corespundea propriei concepţii despre lume, pe care şi-o făcuse pe parcursul vieţii. Vom începe cu ultima constatare importantă pentru cunoaşterea personalităţii sale, începând cu „cei şapte ani de acasă" care în mare măsură i-au servit drept punct de pornire spre formarea propriilor viziuni, aflate în continuă evoluţie.

Pavel Sovetov s-a născut la 12 noiembrie 1927, într-o familie de medici în oraşul Bucureşti. Venind în 1940 în Basarabia, părinţii săi l-au înscris ca născut în oraşul Ismail, regiunea Odesa, RSS Ucraineană. Menţionarea în buletin a Bucureştiului, în viziunea lor, putea să-i dăuneze în viitor. Pe line paternă Pavel Sovetov provenea dintr-o familie din mari aristocraţi ruşi din Petresburg. Numele de „Sovetov" provenea de la cel de „consilier" (rus. *Sovietnik*) al ţarului. Aceşti consilieri se urcau pe o scară spre cabinetul ţarului de la palat, care pe atunci se numea „Sovetskaia". Neamului Sovietov îi aparţinea şi un renumit academician rus în domeniul agriculturii din a doua jumătate a sec. al XIX-lea. Tot atunci unii reprezentanţi ai acestui neam s-au inclus în mişcarea „mergerii în popor". Pa această cale a pornit şi bunicul lui Pavel – Nicolae, care s-a angajat „învăţător popular" („narodnâi uciteli") în judeţul Ismail al Basarabiei, unde locuiau ruşi de rit vechi. A continuat această activitate şi în componenţa României (1856–1878), însuşind limba română. El îşi trimite fiul Vasile să studieze la Facultatea de Medicină a Universităţii din Bucureşti. Acolo, după absolvirea Facultăţii, Vasile Sovetov îşi întemeiază o clinică particulară. În 1922 se căsătoreşte cu asistenta sa – Eleonora Vildorman, care îl atrage în rândurile Partidului Comunist Român, aflat în ilegalitate[1].

[1] *Советская Молдавия*. Краткая энциклопедия. Кишинев, Главная редакция Молдавской Советской энциклопедии, 1982, с. 573-574.

Eleonora era fiica lui Mihail Vildorman, mare negustor din portul Reni de pe Dunăre, un strămoş al căruia Leiba Vildorman este menționat într-un document din 1808 ca evreu, supus austriac, stăpân a câtorva magazine („dughene")[2].

Dar să revenim la familia de revoluționari Sovetov, în care se născuse unicul copil. Eleonora a propus să se numească Okteabri, în onoarea Revoluției Bolşevice din Octombrie. Prietenii reuşesc însă să o convingă că un asemenea nume ar dăuna pe viitor băiatului. Dorind totuşi să-i dea copilului un nume „revoluționar" îl numesc Pavel, în memoria activistului comunist Pavel Tkacenko, considerat atunci în cercurile ilegaliste că ar fi fost omorât de jandarmi.

La scurt timp după naşterea lui Pavel, Eleonora este arestată pentru activitatea subversivă împreună cu activista Haya Livşiți şi scriitorul Emilian Bucov. Dar, după cum îi mărturisea P. Sovetov unuia din autorii prezentului material (D.D.), tata Eleonorei, în schimbul unei şube de samur dăruite soției unui procuror, a fost eliberat din închisoare. Corupția era o problemă actuală şi pe atunci!

În anul 1936 tânărul Pavel este înscris în clasa I-a a Liceului „Matei Basarab" din Bucureşti, instituție de învățământ elitară. Pavel reuşeşte să absolve primele cinci clase, atunci când se produce anexarea Basarabiei de către Uniunea Sovietică.

Familia Sovetov, la indicațiile Partidului Comunist, împreună cu alți ilegalişti revine în Basarabia, la Ismail. Tata Vasile este numit în funcția de şef al Direcției ocrotirii sănătății din Ismail („Gorzdravotdel"), iar mama Eleonora – inspector al unei secții din această Direcție. Tânărul Pavel este inclus în clasa a VI-a a Şcolii Medii Ruse nr. 2 din Ismail. Drept urmare, elevul Pavel Sovetov a fost nevoit să se adapteze de la sistemul de învățământ românesc la cel sovietic.

În vara anului 1941, Vasile şi Eleonora Sovetov au fost mobilizați în calitate de medici militari în Armata Roşie. Capul familiei – Vasile Sovetov – a fost numit adjunct al comandantului Spitalului Militar din oraşul Omsk. Aici Pavel pentru un scurt timp a mers la şcoala locală, dar în 1943 tata său a fost numit comandant al spitalului militar mobil, deplasându-se în oraşele Tula, Krasnormeesk ş.a. Pavel Sovetov a fost nevoit să termine şapte clase transferându-se dintr-o şcoală în alta. În 1944, tata reuşeşte să-l înscrie la Şcoala Medie Specială Militară de Ar-

[2] А. Бачинский. До питания про склад і господарські заняття населения понизуя Дуная в кінэці XVIII – на поч. XIX ст. В: *Тези допивідеи на XVII Конференціі ОЭУ*, Киів, 1976, с. 27.

tilerie din or. Moscova. Dar în 1946, Pavel abandonează şcoala respectivă, întorcându-se în Ismail, împreună cu părinţii demobilizaţi. Aici tata ocupă funcţia de adjunct al preşedintelui Sovietului Regional, iar mama (Eleonora) – adjunct al preşedintelui Sovietului Orăşenesc Ismail. În acelaşi an, Pavel Sovetov absolvă 10 clase la Şcoala nr. 1 din Ismail.

Dacă la prima sa venire în acest oraş, în anul 1940, tânărul Pavel era un elev educat în spiritul şcolii româneşti, apoi la revenirea din 1946 el devenise un adolescent patriotic sovietic, educat acasă şi la şcoală în spiritul ideologiei comuniste. Înainte de absolvirea şcolii el devine membru al comsomolului leninist.

La îndemnul părinţilor şi din propria convingere, tânărul îşi alege drept viitoarea specialitate – jurisprudenţa, fiind convins că ea îi va permite să participe activ la promovarea „dreptăţii" comuniste. Pe parcursul anilor 1944 şi 1952 a fost membru al organizaţiei Comsomoliste a URSS. Nu a fost însă membru de partid. Astfel, între septembrie 1947 – iulie 1952 a studiat la Facultatea de Juridică a Universităţii de Stat „Ilia Mecinicov" din Odesa, obţinând calificatul „jurist".

Potrivit repartizării a ajuns la dispoziţia procurorului RSS Moldoveneşti, iar la 8 august 1952 a fost angajat în calitate de procuror adjunct al raionului Străşeni. Aici el cunoaşte prima sa dezamăgire în „idealul comunist" fiind martor al fărădelegilor săvârşite de jurişti la comanda Partidului Comunist, promotor activ al represaliilor staliniste. El mai este criticat de superiori că în convorbire cu ţăranii moldoveni vorbeşte românеşte – „limba ocupanţilor" şi nu „moldoveneşte – limba poporului". A activat în această funcţie până la 6 aprilie 1954, atunci când şi-a dat demisia, plecând din sistem şi nemaidorind pe viitor să devină membru de partid. În acest interval, a reuşită să activeze de două ori în calitate de preşedinte al Comisiei electorale de alegeri în Sovietul Suprem al URSS şi al sovietelor locale.

În căutarea unei specialităţi „cu faţă umană", Pavel Sovetov s-a consultat cu prietenul părinţilor săi – poetul Emilian Bucov. La recomandarea şi cu susţinerea acestuia el depune documentele la aspirantura (doctorat) Filialei Moldoveneşti a AŞ a URSS, specialitatea „Istorie". În cadrul acestei specialităţi studiază problema de istorie a dreptului din Moldova medievală, considerând că în acest domeniu va putea vorbi despre realitatea ştiinţifică. Admis la această specialitate, doctorandul Pavel Sovetov în anii 1955–1958 întreprinde cercetări în arhivele şi bibliotecile de la Moscova, Cernăuţi şi Bucureşti la tema tezei de doctorat „Pravila lui

Vasile Lupu din 1646 – monument feudal al dreptului Moldovei din sec. al XVII-lea", fiind înregistrat la specialitatea „Istoria URSS". Conducător ştiinţific i-a fost doctorul în istorie Nicolae Mohov[3].

În primul său articol la tema tezei de doctorat[4] şi în investigaţiile ulterioare cercetătorul a demonstrat că legile scrise din Moldova în sec. al XV-lea – prima jumătate al sec. al XVII-lea prezentau o adaptare neoficială a dreptului romano-bizantin sau sud-slav. Abia la mijlocul sec. al XVII-lea în Moldova a apărut primul cod oficial de limbă română – „Carte românească de învăţătură" (1646) sau prescurtat „Pravila lui Vasile Lupu". În componența acestui monument de drept penal, după cum a constatat Pavel Sovetov, există o contradicție dintre primele 94 de articole ce reprezintă o codificare a legilor scrise sud-slave şi articolele 95-1254 ce constituiau adaptarea dreptului roman din perioada medievală dezvoltată sau tardivă. Articolele din a doua parte conținând măsuri punitive mai acerbe pentru delicte practice identice[5].

Fiind doctorand, apoi din 1958 cercetător ştiinţific stagiar la Institutul de Istorie al Filialei Moldoveneşti (din 1961 – Academia de Ştiinţe a RSSM) Pavel Sovetov se convinge că şi-a ales pentru cercetare o temă îngustă, legată doar de dreptul penal receptat nefiind prezentate principalele componente ale dreptului din Moldova medievală, îndeosebi „obiceiul pământului". Drept urmare, tânărul cercetător îşi conturează o temă de cercetare mai vastă, care îmbună o descriere a evoluției proprietății funciare medievale din Moldova atât sub aspectul general istoric, cât şi al istoriei dreptului.

În scopul realizării unei asemenea tematici puțin cercetate Pavel Sovetov se includ plenar în studierea documentelor medievale moldoveneşti, cercetând atât cele publicate, cât şi cele păstrate în arhivele de la Bucureşti, Moscova, Cernăuți etc. Începând cu anul 1959, împreună cu P. Dmitriev, D. Dragnev şi E. Russev formează o echipă de editori de documente moldoveneşti inedite din perioada sec. al XV-lea – 1625, păstrate în arhivele din URSS. Drept urmare, în 1961 vede lumina tiparului primul volum al colecției „Moldova în Epoca Feudalismului", care va cuprinde ulterior 12 volume.

---

[3] Arhiva Centrală Academiei de Ştiinţe a Moldovei (ACAŞM). F. 1, inv. 4, d. 21, ff. 1-15.

[4] Pavel Sovetov, Pravila lui Vasile Lupu – un monument al limbii şi dreptului feudal moldovenesc. În: *Octombrie*, 1956, nr. 5, pp. 77-83.

[5] Andrei Galben, Pavel Sovetov – teoretician remarcabil al gîndirii istorice din secolul XX, omul care a devansat timpul. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 12, 2007, pp. 82-83.

Paralel cu editarea documentelor, Pavel Sovetov va publica o serie de articole consacrate diferitor aspecte ale dreptului cutumiar şi ale politicii legislative a statului în procesul de evoluţie a proprietăţii funciare medievale (infracţiunea împotriva proprietăţii funciare medievale, dreptul de moştenire a proprietăţii funciare condiţionată etc.)[6]. O altă serie de articole, care examinează evoluţia relaţiilor funciare din Moldova medievală sub aspect istoric general au fost scrise împreună cu Demir Dragnev: evoluţia obştii săteşti şi specificul obştii devălmaşe răzăşeşti din Ţara Moldovei, redimensionarea structurii proprietăţii funciare în Moldova în secolele XVI–XVII[7] etc.

În cercetarea de la etapa respectivă Pavel Sovetov începe să acorde o atenţie deosebită metodei istorico-comparative în studierea proprietăţii funciare din Ţara Moldovei, ceea ce i-a permis să stabilească tipologia evoluţiei acestei proprietăţi sub impactul agravării dominaţiei otomane. Începută încă în 1963, în colaborare cu P. Dmitriev[8], cercetarea referitoare la rolul statului în realizarea economică a proprietăţii funciare prin intermediul rentei centralizate, a fost ulterior esenţial aprofundată prin introducerea unor aspecte ale problemei în cauză şi a unor viziuni teoretice noi, inclusiv în teza de doctor (candidat) în istorie, susţinută cu brio în 1972 la Moscova. În baza tezei, în acelaşi an, P. Sovetov a editat monografia fundamentală „Cercetări privitoare la istoria feudalismului în Moldova", volumul I (Studii de istorie a proprietăţii funciare în sec. XV–XVIII) (în limba rusă). Monografia se distinge printr-o analiză profundă a totalităţii documentelor medievale moldoveneşti cunoscute autorului, să efectueze „recensăminte artificiale" a proprietăţii funciare la diferite etape istorice, să stabilească tipologia evoluţiei a două generaţii de proprietăţi funciare sub impactul politicii de stat, generate de agravarea continuă a dominaţiei otomane.

O nouă etapă în cercetarea tipologiei societăţii medievale din Moldova începe prin organizarea la Chişinău (15–17 mai 1973) a Simpozionului Internaţional „Europa de sud-est în Epoca Feudalismului" cu participarea istoricilor din Moscova şi alte centre ştiinţifice ale URSS, precum şi

[6] Lista lucrărilor a se vedea în ACAŞM. F. 1, inv. 4, d. 21, f. 21.
[7] Д.М. Драгнев, П.В. Советов, Перестройка структуры землевладения в Молдавии XVI–XVIII веков. В: *История СССР*, Москва, № 1, 1988.
[8] П.Г. Дмитриев, П.В. Советов, Роль централизированного пути присвоения прибавочного продукта с крестьян феодальной Молдавии в XV–XVIII вв. В: *Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы 1983 г.*, Вильнюс, 1965.

din Polonia, Cehoslovacia, Ungaria şi Bulgaria. În cadrul manifestării ştiinţifice Pavel Sovetov a prezentat referatul „Căile tipologice ale dezvoltării feudalismului şi cucerirea otomană în Europa de Sud-Est", în care compară evoluția tipologică a Principatelor Române în contextul spațiului sud-est european.

La această etapă Pavel Sovetov extinde descrierea tipologică a principalelor componente ale structurilor socio-economice ale Țării Moldovei: relațiile de rentă, particularitățile exploatării feudale a țăranilor, schimbările în structura categoriilor sociale, formele de organizare economică a domeniilor feudale din Moldova în secolele XV – începutul sec. al XVI-II-lea.

O importantă realizare ale acestei etape fiind editarea în anul 1976 în redacția sa a sintezei „Istoria economiei naționale a RSS Moldoveneşti" (din cele mai vechi timpuri până în 1812)[9] în care, în compartimentele elaborate de Pavel Sovetov este expusă evoluția economiei feudale a Țării Moldovei sub impactul dominației otomane.

În premieră a fost prezentat un nou model al dezvoltării agrare a Moldovei medievale. Rezultatele cercetărilor multilaterale a relațiilor de rentă şi a situației țăranilor din punctul de vedere a relevării căilor tipologice de dezvoltare a feudalismului în Moldova au fost expuse în teza de doctor (habilitat) susținută de asemenea la Moscova în 1982. Anterior susținerii tezei de doctorat a fost editată în 1980 monografia „Dezvoltarea feudalismului şi țăranii Moldovei (studii de istorie a rentei în sec. al XVI-lea – începutul sec. al XVIII-lea" (în l. rusă), denumire preluată şi în titlul tezei. Autorul a expus separat cele două forme de exploatare a țăranilor – cea seniorală şi cea de stat, stabilind corelația dintre acestea, cu o superioritate multiplă a ultimei, ceea ce determinat schimbări tipologice importante în viața socială a țării.

În paralel cu activitatea de cercetare, începând cu septembrie 1959, a desfăşurat o prodigioasă activitate didactică. A parcurs toate treptele de la lector, lector superior şi până la titlul de profesor universitar la Facultatea de Istorie şi Juridică/Drept a Universității de Stat din Chişinău. A predat disciplinele „Istoria statului şi dreptului URSS", „Istoria statului şi dreptului RSS Moldoveneşti". La început de carieră, la 21 septembrie 1960, i se aduceau critici că nu verifică la timp lucrările

[9] *История народного хозяйства Молдавской ССР: с древнейших времен до наших дней*. Т 1. / глав. ред. Я. С. Гросул; АН Молдавской ССР, Кишинев, Штиинца, 1976, 434 с.

studenților de la Secția cu frecvență redusă, „ceia ce genera critici din partea studenților aflați la studii prin corespondență”[10]. Vom menționa că la începutul anilor 1960 unul din autorii prezentului articol (DD) a coordonat seminarele la P. Sovetov „Istoria statului şi dreptului a URSS”. În cadrul şedinței din 20 aprilie 1983 a Catedrei disciplinelor de stat şi drept ale Facultății de Juridică a Universității de Stat din Chişinău a fost propus Consiliului ştiințific al Universității pentru obținerea titlului de profesor universitar. Consiliul ştiințific, întrunit la 18 mai 1983, au votat în unanimitate (31 de voturi) pentru acordarea acestui titlu didactic. La fel, a avut o recomandare favorabilă şi din partea conducerii Institutului de Istorie al Academiei de Ştiințe a RSSM. Peste un an, titlul i-a fost confirmat de Comisia Superioară de Atestare de sub egida Sovietului de Miniştri a URSS[11].

La 29 decembrie 1988, Consiliul ştiințific al Institutului de Istorie „Iachim S. Grosul” al Academiei de Ştiințe a RSS Moldoveneşti l-a înaintat pe P. Sovetov în calitate de candidat la titlul de membru corespondent al Academiei la specialitate „Istoria URSS” [12]. A fost susținut în obținerea acestui înalt titlu de Ghenadi Litavrin, Valentin Ianin şi Anatoli Novoselțev, membri corespondenți ai Academiei de Ştiințe a URSS; de conducerea Institutului de Istorie al URSS, Institutului de Slavistică şi Balcanistică şi Comisia de Arheografie din cadrul Academiei de Ştiințe a URSS; de Institutul de Istorie al Academiei de Ştiințe din RSS Belarus; de Universitatea de Stat „I.I. Franko” din Lvov; de Ministerul Învățământului Public al RSSM[13]. Prin Hotărârea din 19 mai 1989 a Adunării Generale a Academiei de Ştiințe a RSSM Pavel Sovetov a fost desemnat în calitate de membru corespondent[14].

Este interesantă viziunea lui Pavel Sovetov referitoare la dezvoltarea ştiinței: „Ştiința nu se dezvoltă în mod uniform. În fiecare ramură ştiințifică, în funcție de evoluția ei internă, imanentă, pe primul plan sunt scoase probleme de a căror soluționare depinde descoperirea caracterului conceptual pentru ştiința dată în ansamblu. Însă, pe lângă legitățile interne de dezvoltare, scoaterea acestor probleme în prim-plan este de-

[10] Ion Eremia (coord.), Liliana Rotaru, Valentin Tomuleț, Pavel Cocârlă ş.a., *Istoria Universității de Stat din Moldova în documente şi materiale*, Vol. II, Chişinău, Centrul Editorial-poligrafic al USM, 2019, doc. 156, p. 252.
[11] Arhiva Universității de Stat din Moldova (AUSM), F. 1, inv. 8, d. 1185, ff. 72-73, 97-100.
[12] ACAŞM. Dosarul personal al m. c. Pavel Sovetov, inv. 7903, f. 2.
[13] *Ibidem*, ff. 27-39.
[14] *Ibidem*, ff. 50-51.

terminată şi de factorii ce ţin de necesităţile societăţii. Convergenţa lor poate fi considerată drept o coincidenţă ideală, fericită, care nu se întâlneşte frecvent în toate ramurile ştiinţei mondiale şi care permite, vorbind într-un limbaj modern, să se realizeze un salt în ştiinţă (acest lucru se întâmplă mai des în aşa-numitele ştiinţe exacte – matematică, fizică etc.). În ştiinţele sociale, astfel de coincidenţe – crearea de către un savant a unor lucrări progresiste şi existenţa unei necesităţi sociale pentru lucrările acestuia – întâmpină rezistenţa conjuncturii politice, care ar putea să nu fie interesată de noi concepţii"[15].

În pofida faptului că nu a avut o pregătire clasică în domeniul istoriei, a beneficiat de cunoştinţele sale juridice pentru a emite formulări precise a unor procese istorice. Din perspectivă ştiinţifică, este considerat fondator al şcolii ştiinţifice a tipologiei societăţii medievale din Moldova şi din Europa de Sud-Est, fapt ce a permis evitarea tratării unilaterale a unor procese istorice. Este semnificativ faptul că are interpretări teoretice referitoare la tipologia societăţii feudale în ansamblu, şi cele referitoare în mod special la Moldova. Concomitent, spre sfârşitul activităţii sale Pavel Sovetov a revenit la tematica juridică, care la interesat încă la începutul cercetării sale: rolul dreptului cutumiar în diferite sfere ale vieţii societăţii Moldovei medievale. El elaborează monografia „Schiţe de istorie a dreptului cutumiar şi a legislaţiei din Moldova medievală" (în limba rusă, publicată postum)[16].

Cercetările lui P. Sovetov au fost expuse în referate prezentate la congrese, conferinţe şi simpozioane ştiinţifice organizate la Chişinău, Moscova şi Bucureşti, precum şi în capitala republicilor unionale din partea de vest a URSS. În ciuda faptului că a avut invitaţie pentru a participa la manifestări ştiinţifice occidentale, coordonate de corifei ai ştiinţei istorice (de exemplu, Fernand Braudel), organele diriguitoare nu i-au permis această deplasare[17].

A realizat stagii de cercetare în România (1960, 1968, 1971, 1973–1974, 1978, 1980, 1982, 1985), Bulgaria (1974)[18]. De exemplu, prin dispoziţia din 22 decembrie 1960 a Prezidiului AŞ a URSS, cercetătorii ştiinţifici stagiari de la Institutul de Istorie a Filialei Moldoveneşti ai Academiei de Ştiinţe a URSS Alexandru Moşanu, Pavel Sovetov şi Iacov Copanaschi au fost

[15] Andrei Galben, *op. cit.*, p. 84.
[16] Revista „Stratum plus", 2001.
[17] Andrei Galben, *op. cit.*, p. 81.
[18] ACAŞM. Dosarul personal al m. c. Pavel Sovetov. I. 7903, f. 5.

delegaţi în Republica Populară Română ca pe parcursul unei „perioade de patru săptămâni să adune materiale referitoare la istoria Moldovei şi a României”[19].

Pavel Sovetov a fost: membru al Colegiului de redacţie al publicaţiei «Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы» („Anuarul privind istoria agrară din Europa Orientală”). În această publicaţie ştiinţifică au fost editate lucrările Simpozionului Unional de Istorie Agrară din Europa de Est (1959–1988); membru al Colegiului de redacţie al mai multor lucrări de sinteză editate de Institutul de Istorie a AŞ a RSS Moldoveneşti („Istoria RSS Moldoveneşti”, vol. I, 1967; „Istoria economiei naţionale a RSS Moldoveneşti. Din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre, 1984; „Schiţe de istorie politică externă a Principatului Moldovei (ultima treime a sec. al XIV-lea – începutul sec. al XIX-lea, 1987”); membru al Redacţiei Principale a „Enciclopediei Sovietice Moldoveneşti” şi cel al Colegiului de Redacţie al enciclopediei „Literatura şi arta” etc.[20].

Pe parcursul a mai mulţi ani s-a implicat activ în organizarea ştiinţei în RSS Moldoveneşti, îndeplinind diferite funcţii în acest sens: secretar ştiinţific al Secţiei de Ştiinţe Sociale al AŞ a RSSM (1964); preşedinte adjunct al Consiliului ştiinţific „Relaţiile slavo-volohilor şi formarea poporului moldovenesc” (1970–1980), preşedinte al Consiliului ştiinţific „Legităţile dezvoltării istorice şi schimbările formaţiunilor” (1978–1991).

Vom menţiona şi unele momente legate de viziunile lui Pavel Sovetov referitoare la atitudinea sa faţă de regimul comunist al URSS, din memoriile unui coautor al prezentului studiu (D.D.). Această poziţie a parcurs o anumită evoluţie. Mediul familial şi cel şcolar sovietic l-au educat în spiritul ideologiei comuniste, a atitudinii de clasă şi a „prieteniei popoarelor”.

O primă dezamăgire în idealurile comuniste s-a produs, după cum am menţionat supra, în timpul în când exercita funcţia de adjunct al procurorului raionului Străşeni.

O a doua dezamăgire a avut loc în urma invaziei militare a trupelor Tratatului de la Varşovia în Cehoslovacia în vara anului 1969. Chiar la prima informaţie după intervenţie, Pavel Sovetov a declarat „S-a terminat cu patria comunismului, Uniunea Sovietică – ţara agresorilor”. Convingerea în această apreciere i-a fost confirmată şi de relatarea colegei

[19] *Idem*. F. 1, i.1/2, d. 66, f. 182.
[20] *Membrii Academiei de Ştiinţe a Moldovei: Dicţionar. 1961–2006* / Academia de Ştiinţe a Moldovei / Colecţia Academica. Chişinău, Ştiinţa, 2006, pp. 258-260.

sale Elena Martânovna Podgradskaia, originară din Cehoslovacia, care în timpul vizitei la părinți a fost martoră a ororilor invadatorilor sovietici în oraşul ei natala Trnova[21].

În continuare, Pavel Sovetov a menținut relații prieteneşti cu istoricii ruşi ce împărtăşeau viziuni dizidente (Vladimir Koroliuk, I. Nazarov ş.a.). Îi reproşa constant mamei sale despre politica de restricționare a „comuniştilor săi". A evitat să se alinieze campaniei antiromâneşti dezlănțuite pe parcursul anilor 1970. Cu mare plăcere realiza stagii de cercetare în România, unde îşi amintea cu nostalgie de anii copilăriei, se întâlnea cu rude şi întreținea relații de cooperare ştiințifică cu istorici români.

Activitatea de organizare a ştiinței a lui Pavel Sovetov s-a desfăşurat nu fără anumite reproşuri din partea unor colegi. Astfel, a fost criticată poziția sa din Consiliul ştiințific „Relații slavo-volohe", unde a susținut adversarii concepției despre prezența în sec. X–XIII la est de Carpați a unei populații romanice alături de slavi, promovate de arheologul Ion Hâncu şi susținute de acad. Artiom Lazarev. Această poziție a lui Pavel Sovetov l-a indignat pe colegul şi coautorul unor lucrări: Pavel Dmitriev, care i-a reproşat direct că a ocupat o poziție antiştiințifică în interesul politic. Abandonând cooperarea ştiințifică cu Pavel Sovetov, Pavel Dmitriev a fondat în Institut un sector nou – Istoria satelor şi oraşelor Moldovei. În anii 1980 discipolul lui Pavel Sovetov – Pavel Parasca a declarat public că mentorul său a stabilit un „monopol" asupra ştiinței, împiedicându-i să-şi promoveze propria viziune asupra formării statului moldovenesc.

Cercetătorii Sectorului istoria satelor şi oraşelor Moldovei îi reproşau lui Pavel Sovetov că ar fi susținut hotărârea promovată la sfârşitul anilor 1970 de directorul Vladimir Țaranov de a lichida acest sector condus de Pavel Dmitriev sub pretextul că nu prezintă o autentică unitate de cercetare ştiințifică. Aceste reproşuri au fost făcute publice în presă de Ion Hâncu şi Pavel Parasca spre sfârşitul anilor 1980, atunci când Pavel Sovetov a candidat la titlul academic de membru corespondent al Aca-

[21] Vezi: Demir Dragnev, Ion Valer Xenofontov, De la operator radio militar la profesor universitar: Elena M. Podgradskaia. În: *„Patrimoniul de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine", conferință ştiințifică internațională* (2021; Chişinău). Patrimoniul de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine = Yesterday's heritage – implications for the development of tomorrow's sustainable society = Наследие прошлого – вклад в развитие стабильного общества в будущем: Conferință ştiințifică internațională consacrată Zilei internaționale a femeilor cu activități în cercetare, Chişinău, 11–12 februarie 2021 / com. şt.: Liliana Condraticova, Iaşi–Chişinău, 2021, p. 21.

demiei de Ştiinţe a RSSM[22]. Asemenea critici sau adesea denunţuri anonime erau larg răspândite în anii restructurării gorbacioviste, indiferent dacă ele erau veridice sau nu, adesea erau provocate de lipsa unor noi principii în relaţiile intercolegiale, caracteristice societăţii democratice.

La sfârşitul anilor 1980 – începutul anilor 1990 deşi Pavel Sovetov rămânea neutru faţă de mişcarea naţională la care participau colegii şi discipolii său, totuşi n-a acceptat nici viziunile retrograde, promovate de unii istorici şi jurnalişti şovini. El a întâmpinat cu satisfacţie căderea regimului comunist declarând că era în aşteptarea acestui eveniment. Se pregătea împreună cu angajaţii sectorului pe care îl conducea să organizeze cercetări de pe poziţii general umane, dar… la 28 iulie 1991 a plecat subit din viaţă.

A lăsat drept urmaşă pe fiica Elena (1968), instruită la Şcoala Nr. 1 din Chişinău (în prezent, Liceul Teoretic Româno-Francez „Gh. Asachi") şi cu studii superioare în domeniile juridic şi limbi străine la Universitatea de Stat din Chişinău, actualmente funcţionară la Departamentul Vamal Chişinău şi pe nepoata Ina, absolventă al aceluiaşi Liceu şi cu un masterat în Franţa în domeniul limbilor franceză şi engleză, în prezent profesoară de limbi străine. Palmaresul ştiinţific al cercetătorului istoric şi jurist însumează cca 130 de publicaţii ştiinţifice şi de popularizare a ştiinţei (cu un volum total de peste 260 de coli de autor, inclusiv cca 60 coli de autor în lucrări individuale). A avut publicaţii ştiinţifice apărute la Chişinău, Bucureşti, Moscova, Tallinn. Este mentorul ştiinţific al mai multor doctori în ştiinţe istorice şi juridice: Andrei Eşanu, Pavel Parasca, Gheorghe Gonţa, Nicolae Russev, Elena Aramă, Andrei Galben, L. Vlasova, I. Kneazski, Dumitru Grama, N. Ceaplîghina. A fost dublu laureat al Premiului de Stat al RSS Moldoveneşti în domeniul ştiinţei (1972, 1983), deţinător al Medaliei „Pentru vitejie în muncă" (1970), Insignelor „Învingător al întrecerii socialiste" (1975, 1978). Distins cu Diploma de Onoare a Sovietului Suprem al RSS Moldoveneşti (1987), de două ori premiat al Prezidiului Academiei de Ştiinţe a RSS Moldoveneşti.

[22] Молодежь Молдавии, 6 мая 1989; Молодежь Молдавии, 13 мая 1989.

Anexă.

IMAGINI[23]

Profesorul Damian Bogdan (Universitatea din Bucureşti) în delegație la Chişinău pentru a consulta colectivul de editori a documentelor medievale. De la stânga la dreapta: Eugen Russev, Pavel Sovetov, Demir Dragnev, Damian Bogdan, Nikolai Mohov, Vasile Coroban, 1960

Cercetătorii Demir Dragnev, Pavel Sovetov şi istoricul clujean Radu Harhoi la „Biserica Neagră" din or. Braşov, 1973

[23] ACAŞM.

Cercetători ştiinţifici laureaţi ai Premiului de Stat. De la stânga : m.c. Eugeniu Russev, acad. Nicolae Frolov, acad. Artiom Lazarev, m.c. Semion Afteniuc, acad. Iachim Grosul, m.c. Pavel Sovetov, m. c. Nikolai Mohov, m. c. Chiril Stratievschi, dr. hab. Dmitri Şemeakov, dr. hab. Iziaslav Levit, 1976. Arhiva Naţională a Republicii Moldova

M. c. Pavel Sovetov, m. c. Vladimir Ţaranov, dr. hab. Demir Dragnev şi dr. hab. Lucheria Repida la o volantă în direcţia Institutului de Istorie, octombrie 1986

Pavel Sovetov (1927–1991): a lawyer between historians

Pavel Sovetov, with studies in the legal field, although he did not have a classical training in the field of history, manifested himself fully in this scientific field. Soviet medievalist V. Koroliuk characterized Pavel Sovetov as "a brilliant self-taught man". He is considered the founder of the scientific school of the typology of medieval society in Moldova and South-Eastern Europe, a consideration that allowed the avoidance of unilateral treatment in the perimeter of historical research. Among the topics addressed were the socio-economic dynamics of law in medieval Moldova. It is significant that it has theoretical interpretations regarding the typology of feudal society as a whole, and those regarding Moldova in particular. The foundation of these visions lies in the connection between state and private property. For the first time, it presented a new model of agrarian development and the medieval social structure in Moldova.

Keywords: *lawyer, historian, education, science, Pavel Sovetov, Moldovan RSS.*

Demir DRAGNEV
membru-corespondent al Academiei de Ştiinţe din Moldova
doctor habilitat în istorie, profesor universitar
Institutul de Istorie, Ministerul Educaţiei şi Cercetării
e-mail: demir.dragnev@gmail.com

Ion Valer XENOFONTOV,
doctor în istorie, conferenţiar universitar
Facultatea de Istorie şi Filosofie,
Universitatea de Stat din Moldova,
e-mail: ionx2005@yahoo.com